

Celá má metoda směřuje k tomu, aby školská robota se změnila v hru a potěšení; tomu zde nechce nikdo rozumět. S mládeží se zachází zcela otrocky, i se slechticou; učitelé zakládají svou důležitost na chmurné tváři, drsných slovech, ba i na randech, a chtějí raději být obávaní než milováni. Tolkrát jsem veřejně i soukromě vytkl, že to není cesta správná, vždycky marně. Také jsem radil hned od začátku, aby byly zavedeny nějaké divadelní hry, máje jistou zkušenost, že není účinnějšího prostředku k vypuzení duševní malátnosti a k zbuzení čilosti.

(Z Vlastního životopisu)

DĚTI HRY DIVADLO

Je dobře známo, že jsem se již před mnoha lety horlivě zabýval skládáním jakýchsi stručných a spolu i zábavných učebnic pro děti. Má práce byla přijata příznivě jak jinde, tak i u nás, v těch školách byly mé Dveře latinského jazyka zavedeny. Pan Sebastian Macer, znamenitý muž a rektor školy v polském Lešně začal před třemi lety přivádět k oněm Dveřím ještě půvabný způsob navčívání látky, kterou obsahují, pod názvem Divadelní předvádění Komenského Dveří jazyků. Když jsem se na začátku tohoto roku postaral, aby byla uvedena na scénu první část tohoto zpracování, předvádějí svět přírody, a byla před vámi provozována, líbila se vám i všem dívkám, kteří se tohoto představení účastnili, natolik, že jste tento způsob navčívání látky všeobecně schválili, přáli jste si, aby celý okruh věcí čili celý rozsah vyučovací látky neboli encyklopedie se uvedla v tuto formu vlastní zkušenosti a vlastního názoru žáků, žádali jste ode mne, abych to zpracoval. Tento podnět mě zaujal, stejně jako i neočekávané nadšení vaši ušlechtilé mládeže pro tuto věc, a proto jsem nemohl odolát, abych nevěnoval této práci jeden nebo dva měsíce, neprošel látkou a nevěděl všechno v takové dialogy, které by předváděly skutečnost v zajímavých scénách, přestože jsem byl zaměstnán prací na všechch daleko závažnějších a mémú věku a povolání lépe vyhovujících, a moji spolupráteři, kteří mě sem na čas poslali, naléhají na mne, abych se vrátil zpět na své místo...

Pravý účel školy není v podstatě nic jiného, než aby byla důlnou lidskosti a předešrou života, a aby se zde probíralo všechno, co člověka činí člověkem. I zde musí být připraveny nástroje a určen způsob, jak se jich má užívat, aby duše dětí, svěšené školní dílně, vycházely z ní stejně tak zušlechtně, jako dobře zpracované vycházejí všechny předměty z dílen řemeslníků, které přimou do práce a vezmou si za úkol je udeřat. Proto je nutno, aby se i ve škole stejně horlivě pěstovala praxe tak jako v dílnách, neboť jedině cvik vytváří umělce. A je-li škola předešrou života, není nutno, aby předběžná cvičení pro vážné úkoly života byla vážná, protože se to nehodí pro dětský věk. Školní cvičení mají být předešrou, aby bylo lze radostně je přijímat a radostně v nich pokračovat. Zkušenost dokazuje, že mnoho získáme, budeme-li zde sledovat běh přírody, která pokračuje po stupních od menších věcí k větším, od nižších k vyšším a konečně od hříček k vážným věcem...

To jsou, prosím, důvody, z kterých jsem tehdy před třemi roky doporu-

val vaši škole provádění divadelních her. Kéž byste byli bývali přijali tuto radu! Byla bys již, školo potocká, v rozkvětu. Nyní konečně provedení pokus ukázal, že mé doporučení nebylo bezpodstatné. Za prvé se totiž myslí žáků natolik probudili k čilosti, nakolik by to byl nikdo býval nedoufal. Velmi se totiž rozdyčili po cvičení toho druhu a jsou hotoví zanechat svých řádných studií ve svém ročníku a horlivě se učít těmto úkolům mimořádným. Jak je to skvělý

Vážení pánové, jimž je svěřen dozor nad školami!

lék proti nečinnému klidu a nevázanosti, na které si jindy stěžujeme. Zjevně se též ukazuje, že sami učitelé a celý zástup studentů dali se tím povzbudit. Viděli jsme posléze i rodiče, jak se v nich vzbudily naděje v lepší výsledky a jakou měli radost, když viděli zde vystupovat své děti. Projevily se zde i některé děti vynikajícího nadání a ukázalo se, co se dá od nich očekávat, bude-li se v jejich vycviku pokračovat. Spatřili jsme konečně i skvělé případy samostatného vystupování — opravdu jsem se tomu divil — jak se některé dovedly již po dvou prvních cvičeních natolik zbavit velmi nevhodného ostychu, takže bez rozpaků našel upnutí na ně pohledy celého hlediště, kdežto předtím sotva mohli snést pohled některého významného muže a nevěděli, co mají dělat s rukama a kam se dívat. Jestliže se někdo něčemu takovému nedívá a nepoznává z toho užitečnost takového cvičení, ten ukazuje, že se naučil hodnotit věci podle jejich ceny...

My totiž chceme zabít více much jedno ranou, tj. nejen pěstovat smysly, aby bystřejí vnímaly věci, a jazyk, aby věci jmenovali, nýbrž i mravy a způsob života, obezřelou rozvážnost k činu a konečně i přirozené vystupování. Tomu se nikdy nikdo nálezitě naučí, leč že bude hrát nálezitě roli, kterou mu určíš, a docela zmizí ona čilost, která znamená hlavní předmět tohoto nácviku, protože věc ztrácí svou zábavnost. Konec konců přišel jsem sem proto, abych prospěl vašim krajanům, a o to jedině jsem usiloval a usiluji. Mé první rady byly ty nejlepší. Protože uchýleni se od nich náš přivedlo na scestí a nepřijímáme užitek, vraťme se k oněm prvním, k nimž patří i toto scénické cvičení. Neznám totiž jiného způsobu, jimž by se vaše mládež dala lépe, příjmeněji a zároveň

i účinněji probudit z tuposti, navnadit se k různým druhům vzdělání, vycvičit se v dobrých mravech a připravit se k činnosti v praktickém životě. Udělejte takový pokus po dobu jednoho nebo dvou let a sami se podle výsledku přesvědčíte, že jsem vám neporadil špatně. Kábych si nebyl dobře vědom, že je to věc tak velmi užitečná, nikdy bych se byl nedal přivést k tomu, abych se stal kvůli vašim dětem znovu dítětem. Protože však bezpečně vím, že tento způsob cvičení skrývá v sobě více, než při pohledu zevně slibuje, je nezbytně nutno nastoupit tuto cestu, neboť ti, kteří po ní jdou, mohou se zbavit odporu k práci a k učebné látce a mučení dětských duší se změnit v jejich potěšení, mohou se dokonale naučit latinskému jazyku, jinému oboru činnosti, vstřípit si snadno v svou mysl znalost věcí potřebných k životu, nálezitě a souladně si vypěstovat své mravy a konečně se i připravit k skutečnému, opravdovému a důkladnému vzdělání. Vskutku totiž takového jmenování věcí, spojené s vlastní zkušeností a vlastní činností, dovede nejen podráždit smysly pro přítomnou chvíli a vycvičovat chápání předmětů, které jsou právě okolo, nýbrž vydatně připravuje cestu i pro filozofii a teologii. Ustaví-

Když Honzík dospěl do příslušného věku, dostalo se mu příslušného předělu slibů. Uštědřil jsem mu je tehdy sám v pevné víře, že tím usnadním zábytek studií na mateřské škole nejen jemu, ale i učitelkám. Nesliboval jsem mu nic neradného. — Alespoň tak se mi to tehdy zdálo. — „Ve škole si užiješ víc než doma! Budeš tam mít spoustu kamarádů a hromady hraček!“

A tak jsem byl — po několika proflukaných „adaptáčních“ dnech — nadmíru spokojen, když nás Honza začal ráno popohánět, abychom už honem šli.

Tepřve za pár dnů jsme prohledli. Bylo to ve chvíli, kdy nám Honza svěřil pravý důvod těch ranních honiček: „Ráno si ve škole hraje. Potom už se, tati, učíme, víš!“

Věděl jsem a byl jsem naprosto klidný, protože jsem byl z hloubi duše pře-

svědčen, že v zemi Komenského je samo sebou — jak jinak — škola (a ta mateřská v první řadě) hraje, dlnou lidskosti a tak dále a tak podobně.

Byl jsem naprosto klidný až do chvíle, kdy přišly vánoce a s nimi besídka pro rodiče s nabílovanými básničkami, které byly několika málo poslušně „přednášejícím“ dětem zjevně neprůhledné a těm ostatním docela fuk, a s hrůzně neukusnými maskami všelijaké vře, která se podle pečlivě nabílovaného a úzkostlivě dodržovaného textu, takže samozřejmě poněkud laxně snažila dobyt do známé „boudy, budky“.

A tak jsem se přestal mnohému divit. I Honzou skálopevněmu přesvědčené, že divadlo je vlastně otrava a že „ve škole přece nemáme čas na hraní“.

To není příběh z literatury, ale z života.

E. O.: A není, bohužel, ojedinelý.

???

E. O.: Předškolák, pro kterého je hra hlavní náplní každého dne [což by si dnes už málokdo troufl popřít], se v dnešní mateřské škole setkává s tak ohromným balíkem požadavků na chová-

HONZÍKOVA (ale nejen jeho) CESTA (do mateřské školy)

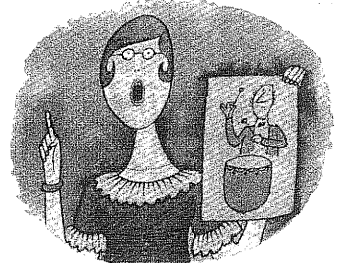

ni atp., že v něm zákonitě vzniká dojem, že si nemůže hrát, ale že pořád něco musí. Zkusme si to jen představit: Dítě přijde do mateřské školy, všude kolem vidí plno hraček, které doma nemá, a plno dětí — daleko víc než na dvorku nebo na pískovišti v parku —, naplňuje si, co všechno bude dělat, s čím vším si pohraje, co všechno si musí vyzkoušet. A na jedinou soudružku učitelka zatleská: „Děti, skládati!“ A v tu chvíli začne řetěz jistě užitečných a jistě nutných, pro děti však někdy nepochopitelných povinností. A tenhle řetěz povinností se opakuje od pondělí do pátku, dnes a denně, podle železných zákonů, z nichž jako by nebylo úniku. I z příjmených činností se pak stává nutné zlo. Je jistě důležité, aby děti denně cvičily, je jistě užitečné, aby děti denně zpívaly, ale když se z toho stane stereotypní kolotoč, bez naděje na osvěžující vý-

jimku, je to ve svých důsledcích absurdní. A kdybychom se na tuto situaci podívali z druhého břehu, očima učitelky? ... E. O.: Její role není vůbec záviděníhodná. Učitelka přichází do třídy vyzbrojená poznatky z teorie a metodiky, je plná snahy směřovat co nejefektivněji k cíli, k „formování všestranné a harmonické osobnosti dítěte“ ...

A když tyhle dvě představy na sebe narazí...?

E. O.: A když tyhle dvě představy na sebe narazí, bývá z toho oboustranné rozčarování, anebo dokonce zklamání. Dítě je smutné, že si nemůže hrát. A učitelka je smutná, že se jí nedají to, na co se připravovala a k čemu byla připravována. Anebo nastane ještě horší varianta: Dítě sebo nechá manipulovat. To, k čemu je v mateřské škole nuceno, bere prostě jako nutné zlo, ale nedává k tomu svůj vnitřní souhlas. — A mimo jiné i odtud se podle mne odvíjí ta strašlivá lhostejnost, laxnost, s kterou se set-

káváme na každém kroku. Denně potkáváme lidi, kteří nejsou zvyklí být samostatnými, kteří nejsou tvořiví, kterým dokonce vyhovuje být pasivní. A ačkoli vědí, že jsou manipulováni, nebrání se, protože je to přece pohodlnější.

Jak je možné, že to na mnoha mateřských školách vypadá takhle smutně?

E. O.: Ale právě tak se můžeme zeptat: Jak to, že někde to jde i jinak? Jak to, že jsou učitelky, které dokáží v mateřské škole uchovat radost, pohodu a — hravost? — Nejsiže proto, že jsou to lidé tvořiví, že jsou to lidé, pro které tvořivost je nezbytnou podmínkou přístupu k práci i k životu. — Ale tvořivost, to není věno. Tvořivost je schopnost, která je buď zakrnělá, nebo rozvinutá. A jsem přesvědčena o tom, že ten, kdo dokáže tvořivost rozvíjet sám v sobě, je schopen ji přenášet i na děti.

Několik útržků z rozhovoru s PhDr. EVOU PRAVILOVOU, CSc., který se konal 12. října 1987 na půdě pedagogické fakulty UK v Praze, do nímž podobu převzal JAROSLAV PROVAZNIK. Oba účastníci tohoto dialogu, který tvoří motu k nové rubrice, venřité v rámci dvojstránky Děti — hry — divadlo, věnované už štvrtým rokem dramatické výchově dětí, se těší na vaši aktivní spolupráci. Svoje názory, připomínky, zkušenosti, poznatky atd. posílejte na adresu: Československý loutkář, Miřetkova 23, 100 00 Praha 10.

KRESBY ADOLF BORN